

*Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
9. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 2002*

DANSKE EFTERKRIGSEMIGRANTER I CALIFORNIEN – FORTÆLLINGER OM ÅRSAGER TIL EMIGRATION

Af Mikala Jørgensen (Aarhus Universitet)

Baggrund

I mit ph.d.-projekt beskæftiger jeg mig med danskere der er emigreret til Californien efter Anden Verdenskrig. Ph.d.-projektet er en del af et større projekt, *DANA – Danskere i Nordamerika*. *DANA* gennemføres under ledelse af Anne Nesser, Stockholms Universitet¹. Projektets data er indsamlet i tre runder: 1998, 1999 og 2001. Data omfatter spørgeskemaer, video- og audiooptagelser af interview og gruppesamtaler, optagelser fra begivenheder blandt danskerne (f.eks. Grundlovsdag), og møder i danske selskabelige foreninger, samt skriftlige kilder, såsom statistikker og beskrivelser af foreninger. Video- og audiooptagelser udgør ca. 200 timer. I ph.d.-projektet beskæftiger jeg mig primært med interview og gruppesamtaler.

”Hvorfor-fortællingerne”

Denne artikel beskriver en bestemt type fortællinger i interviewene. Jeg kalder dem ”hvorfor-fortællingerne” fordi de handler om hvorfor respondenterne emigrerede til USA. Fortællingerne er interessante fordi de udviser en række indholdsmæssige og sproglige fællestræk. De er endvidere spændende fordi de udgør et sted i interviewene hvor de interviewede præsterer et vigtigt stykke arbejde i fremstillingen og konstruktionen af deres (emigrant-)identitet.

Artiklen tager udgangspunkt i to fortællinger, som gengives nedenfor som eksempel (1) og (2) (for udskriftskonventioner, se Steensig 2001). Fortælling (1) er fra et interview med et par, Else og Nik, som kom til USA i 1950 med deres fireårige datter. Else og Nik er begge omkring 80 år gamle. Uddraget kommer ca. 19 minutter inde i interviewet:

¹ Endvidere har følgende deltaget i dataindsamlingen til projektet: Lene Lykke Christensen, Marc van Ges-

(1) Else & Nik, SB 98. (Interviewer: in).

1 in: hvorf[or kom I her↑over,
 2 ni: [ne:j
 3 (1.0)
 4 el: .hhh {ja: [hvor]for hhh} (({} udtales gennem suk))
 5 ni: [()]
 6 el: han ((peger på Nik)) havde en sø:ster der var
 7 herovre.
 8 (0.5)
 9 ni: +ja: +
 10 (0.6)
 11 el: å så kom hun hjem på be↓søg (1.6) å så ↑sendte
 12 så var der to,
 13 (0.9)
 14 ni: en anden søster,
 15 el: andre søstre der så rejste herover,
 16 in: m ↑hm
 17 (1.2)
 18 el: å så (0.4) sku vi jo så osse komme.
 19 (1.7)
 20 el: så [rejste] vi (0.9) så spurgte jeg min mor så=
 21 ni: [°ja°]
 22 el: =sagde jeg til min mor sagde jeg hvad vil du sige
 23 til hvis vi rejser til °°Amerika°° så sagde hun ja
 24 hun ville jo være ked af hvis vi rejste (0.3) men
 25 hvis det var ↑hende så ville h(h)un re(h)jse?
 26 [(he) (he)]
 27 in: [m (h) (hu)] (hu) ja
 28 (0.9)
 29 el: å så: (.) gi:k vi herov- tog vi herover, (0.5)
 30 å den ene af hans søstre der kom herover hun
 31 kom hjem før vi kom,

Fortælling (2) er fra et interview med Rita, som kom til USA i 1948 med sin mand og fireårige datter. Rita er 74 år. Uddraget er fra starten af interviewet, ca. 2 minutter inde:

(2) Rita, SB 98. (Interviewer: in).

1 in: °ahm: (.) men jeg tænkte° at hvis vi nu:: øhm (.)
 2 hvis vi startede me:d, (0.5) dengang du kom herover.
 3 (0.4)
 4 ri: °°hja°°
 5 (0.5)
 6 in: hvornår du kom herover hvorfor du tog
 7 hero:v[er] °alle så'n ting° om du ka=
 8 ri: [nå ng]
 9 in: =huske noget fra: rejsen herover,
 10 ri: I'll never forget ↑that (h)e (h)e ((smiler))
 11 in: ↑mm (h)u °hja°
 12 ri: no: +ehm: + (0.8) først å fremmest min mand

13 å jeg kom hertil (0.7) a::h <fjerde januar
 14 (.) i: otteogfyrre.>
 15 (0.4)
 16 in: °°hja°°
 17 ri: å: (.) min mands bror har været (0.4) i USA på det
 18 tidspunkt fra syvogtredive (.) å de to brødre havde
 19 bestemt sig ti:l at (0.5) han skulle have kommet i
 20 otteogtredive eller n[iog]tredive men så kom
 21 ↑krigen jo,
 22 in: [mm]
 23 in: mm
 24 (0.4)
 25 ri: s:å: i mellemtiden blev vi? (0.2) han blev i
 26 Danmark å broderen var herovre,
 27 in: mm
 28 ri: så: da krigen var ovre (.) selvfølgelig skrev
 29 de sammen,
 30 in: mm
 31 ri: å fortsatte deres ↑planer (0.3) så men vi var
 32 altså bleven gift i fireogfyrre så han ku jo
 33 ikk rejse alene så
 34 in: ↓mm (h)e (h)e [(h)e (h)a:+]
 35 ri: [så vi] rejste altså som
 36 ri: [sagt]
 37 in: [mm]
 38 (0.6)
 39 ri: hver tre- (0.8) det var så tre:dje (0.6) tredje
 40 januuar da (.) f:løj vi fra (0.3) København me- å
 41 når man fløj i de år det tog jo otteogfyrre
 42 timer (0.4) seks mellem- mellemlandinger,

Hvorfor-fortællingernes korthed

Karakteristisk for disse fortællinger er en række sproglige og indholdsmæssige ligheds-
 punkter, samt en særlig kort udformning. Det skal fremhæves at der på ingen måde er tale
 om vrangvillige eller ordknappe respondenter, tværtimod kommer disse respondenter an-
 dre steder i interviewet med lange, detaljerede fortællinger om mange forskellige emner.
 Fortællingernes korthed undrede mig; jeg var forbavset over at det virkelig kunne være alt
 hvad disse respondenter havde at fortælle om hvad der må have været en meget stor be-
 slutning i deres liv og jeg undrede mig yderligere da jeg fandt ud af at der faktisk var
 mange af disse korte hvorfor-fortællinger i mine data. Næsten alle de hvorfor-fortællinger
 jeg arbejder med, foranlediges af at interviewerens spørger om hvorfor de emigrerede. De
 fleste hvorfor-fortællinger forekommer i begyndelsen af interviewet (ca. 70%). Men det
 er ikke sådan at der er fuldstændigt sammenfald mellem disse korte hvorfor-fortællinger
 og det tidspunkt i interviewet, hvor de forekommer. Så det er altså ikke (kun) fordi inter-

vieweren stiller spørgsmålet i begyndelsen af interviewet, hvor de interviewede endnu er “på vagt” over for interviewerens eller ikke er “varmet op”, at fortællingerne er så korte. Det virker altså som om de interviewede valgte at præsentere deres hvorfor-fortælling i denne korte form. Ud over kortheden har hvorfor-fortællingerne også andre lighedstræk. Jeg vil i de følgende afsnit fremhæve to.

Slægtninge som hovedårsag til emigration

En vigtig indholdsmæssig lighed mellem mange af mine korte hvorfor-fortællinger er introduktionen af en slægtning i USA som den centrale årsag til emigrationen. Det gælder også i fortælling (1) og (2). Else nævner mandens (“han”) søster som årsag til emigrationen:

(3) Else og Nik, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (1)).

6 el: han ((peger på Nik)) havde en sø:ster der var
7 herovre.

Rita introducerer mandens bror:

(4) Rita, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (2)).

16 ri: å: (.) min mands bror har været (0.4) i USA på det
17 tidspunkt fra syvogtredive (.) å de to brødre havde
18 bestemt sig ti:l at (0.5) han skulle have kommet i
19 otteog[↑]tredive eller n[iog]tredive men så kom

Både Else og Rita fortsætter denne argumentationslinje, Else ved at introducere flere søskende – “to andre søstre” (l. 12-15 i fortælling (1) ovenfor), Rita ved at fortsætte med at tale om broderen, i l. 26, fortælling (2), “broderen var herovre”, og “de” i linje 29 inkluderer også broderen. Fælles for begge fortællinger er også at der ikke introduceres andre begrundelser for emigrationen end denne slægtning. Man kan også bemærke at både Rita og Else præsenterer denne slægtning så det klart fremgår at der er tale om mandens bror, ikke deres egen slægtning (Rita i linje 17 ‘min **mands** bror’, Else i linje 6 ‘**han** havde en søster’). Ansvar for beslutningen om at emigrere til USA præsenteres således på en sådan måde at det i højere grad hviler på en anden end fortælleren selv.

Hvorfor-fortællingens selvfølgelighed

Et andet træk som disse fortællinger har tilfælles er at hvorfor-beslutningen fremstilles som noget selvfølgelig eller indlysende. Lad os igen se på to eksempler fra fortælling (1) og (2):

(5): Rita, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (2)).

27 ri: så: da krigen var ovre (.) selvfølgelig skrev
28 de sammen,
29 in: mm
30 ri: å fortsatte deres ↑planer (0.3) så men vi var
31 altså bleven gift i fireogfyrre så han ku jo
32 ikk rejse alene så
33 in: ↓mm (h)e (h)e [(h)e (h)a:+]
34 ri: [så vi] rejste altså som

I linje 28-29 og 31 fortæller Rita at “selvfølgelig skrev de sammen å fortsatte deres planer”. Det “de” hun refererer til, er hendes mand og hans bror. Brødrene havde skrevet sammen inden krigen og haft planer om at Ritas mand skulle komme over til broderen i USA. Så kom krigen og planerne blev udskudt. Efter krigen, da brødrene begyndte at skrive sammen igen, var broderen hjemme i Danmark så blevet gift med Rita (og inden de nåede at emigrere havde de også fået en datter). På den baggrund forekommer det ikke nødvendigvis “selvfølgelig” at de to brødre fortsatte deres planer, men det er sådan Rita vælger at fremstille det. Hvis man ser på den umiddelbart efterfølgende del af Ritas ytring (l. 31-33), ser man at den eneste ændring i planerne var at Rita og manden var blevet gift “så han ku jo ikk rejse alene” – det fremstilles som om det var bestemt at uanset hvad der skete, så skulle han afsted og så måtte konen og barnet jo bare følge med. Bemærk at interviewerens med sin latter i linje 34 måske søger at signalere at det ikke nødvendigvis virker så indlysende på hende, men Rita synes tilsyneladende ikke der er noget at grine ad her, der kommer ingen latter-respons fra hende.

Følgende eksempel er fra interviewet med Else og Nik:

(6): Else & Nik, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (1)).

18 el: å så (0.4) sku vi jo så osse komme.

Bemærk her hvordan både ‘skulle’ og ‘jo’ er med til at understrege at der er tale om noget selvfølgeligt, næsten nødvendigt, sådan var dét bare. Nik havde en søster der var i USA og som kom hjem på besøg, så tog to andre søstre derover og på den baggrund skulle Else og Nik også komme. Igen er det ikke indlysende at det skulle være selvfølgeligt at fordi der var tre af ægtemandens søstre der rejste til USA, så skulle Else og Nik også nødvendigvis gøre det.

Hvorfor-fortællingernes foranledning: Interviewerens spørgsmål

Størsteparten af hvorfor-fortællingerne kommer efter at interviewer har stillet et spørgsmål. Spørgsmålene har ligesom selve hvorfor-fortællingerne en række lighedspunkter. I fortælling (1) og (2) udviser spørgsmålene forskelle og ligheder. Nogle af forskellene diskuteres senere i artiklen. Her vil jeg først fokusere på en vigtig lighed i formuleringen af de to spørgsmål:

(7) Else & Nik, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (1)).

1 in: hvorf[or kom I her↑over,

(8) Rita, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (2)).

6 in: hvornår du kom herover hvorfor du tog

7 hero:v[er] °alle så’n ting° om du ka=

I begge spørgsmål bruger interviewer ordet “herover” i sit spørgsmål. To træk er vigtige ved denne formulering: For det første er “herover” inklusivt på den måde at det viser at interviewer også befinder sig der hvor de interviewede emigrerede hen, for det andet fokuserer det på målet for rejsen, altså USA, snarere end udgangspunktet, dvs. Danmark. Ved at anvende ordet “herover” har interviewer medvirket til at fokusere på grunde til at man kunne tage derover, snarere end grunde til at man kunne forlade Danmark. Inden for emigrant-forskningen taler man om “push”- og “pull”-faktorer som årsager til emigration, altså faktorer der skubber emigranten væk hjemmefra over for faktorer der trækker emigranten til det nye land. Interviewerens spørgsmål beder i sin form først og fremmest om “pull-faktorer”, altså faktorer der har (til-)trukket de interviewede til USA. Oftest vil pull-faktorerne være mere positive end push-faktorerne så man kunne lidt tentativt sige at

den måde spørgsmålet formuleres på, lægger mere vægt på positive end negative faktorer. Her minder disse spørgsmål om et fænomen som Heritage (2002) har kaldt “optimismeprincippet” (*the Principle of Optimization*). Han har iagttaget at der bl.a. i læge-patient samtaler er en tendens til, at lægen formulerer spørgsmål så de lægger op til et “best-case”-svar. Det samme kunne man måske sige om interviewerens spørgsmål i disse eksempler – og det synes da også at afspejles i de svar der kommer, der som vi har set, lægger vægt på tiltræknings- eller “pull”-faktorer, altså slægtingene i USA. Dette underbygges også af et eksempel der vender den anden vej:

(9) Hugo, SD 98. (Interviewer: in).

- 1 in: *bu:t* hvorfor tog du fra Danmark op↑rindelig,
 2 hu: >hvorfor jeg?< (.) tog jeg (.) fra Danmark,
 3 in: ·hja
 4 hu: ·hh nå: jamen en dårlig ↓ti:d jo i otteogfyrre.
 5 in: mm,=
 6 hu: =fem år efte:r (0.3) vi havde fem [å:r]=
 7 in: [mm,]
 8 hu: =me:d tyskerne på Born↑ho[:lm] å:, så havde=
 9 in: [°hja°]
 10 hu: =vi et år med russerne på Bornholm ikke?

I linje 1 ser man interviewerens spørgsmål “...hvorfor tog du fra Danmark oprindelig”. Her tager spørgsmålet udgangspunkt i hvorfor Hugo forlod Danmark, snarere end hvorfor han kom til USA. Spørgsmålets fokus afspejles i Hugos svar, i linje 4, 6, 8 og 10, der indleder med at fokusere på forholdene i Danmark som årsag til emigrationen. Vi præsenteres her for en push-faktor som er ganske negativ, nemlig som han siger ‘en dårlig tid i otteogfyrre – fem år med tyskerne og så et år med russerne på Bornholm’.

Der er kun få af hvorfor-fortællingerne der inddrager “push”-faktorer. Og i de fortællinger der gør dette, kan man i de fleste tilfælde pege på noget i spørgsmålsformuleringen, der er anderledes end i de to fortællinger med hhv. Rita og Else og Nik. Interviewerens måde at formulere hvorfor-spørgsmålene på synes altså at være en del af forklaringen på hvorfor-fortællingernes form – og måske også til dels deres korthed – hvis man kun inddrager den ene side af en sag (altså “push”-faktorerne), vil det i sagens natur give en kortere fortælling end hvis man inddrager begge sider.

Fortælleren på vej – “ind i historien” og “ud af historien”

I dette afsnit vil jeg fokusere på hvordan de to fortællere i fortælling (1) og (2) kommer afsted med historierne. Lad os først se på Ritas responser undervejs i interviewerens spørgsmål:

(10) Rita, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (2)).

1 in: °ahm: (.) men jeg tænkte° at hvis vi nu:: øhm (.)
2 hvis vi startede me:d, (0.5) dengang du kom herover.
3 (0.4)
4 ri: °°hja°°
5 (0.5)
6 in: hvornår du kom herover hvorfor du tog
7 hero:v[er] °alle så'n ting° om du ka=
8 ri: [nå ng]
9 in: =huske noget fra: rejsen herover,
10 ri: *I'll never forget ↑that (h)e (h)e ((smiler))*

I linje 4 kommer Rita med et meget lavt ‘ja’, imellem to pauser, i linje 8 kommer der et ‘nå’ ved afslutningen af hvorfor-delen af spørgsmålet og endelig i linje 10 kommer den første længere respons “*I'll never forget that*”. Denne del af responsen kommer da interviewer spørger om Rita kan huske noget fra rejsen til USA. Og denne respons lover noget – nemlig at her er noget at fortælle, noget ‘uforglemmeligt’ – og sikkert også morsomt, da hun samtidig smiler. Hun vælger altså at fortælle interviewer at hun har en historie at fortælle – og at den historie relaterer sig til rejsen, og ikke til hvorfor hun kom til USA – hvorfor’et får et ‘nå’. En del af forklaringen på hvorfor-historiens korthed kan altså i Ritas tilfælde være at hun ‘har travlt’ med at komme til fortællingen om rejsen. Og hvorfor-historien konstrueres også sådan at hun går direkte over i fortællingen om rejsen:

(11) Rita, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (2)).

1. ri: [så vi] rejste altså som
2. ri: [sagt]
3. in: [mm]
4. (0.6)
5. ri: hver tre- (0.8) det var så tre:dje (0.6) tredje
6. januar da (.) f:løj vi fra (0.3) København me- å
7. når man fløj i de år det tog jo otteogfyrre
8. timer (0.4) seks mellem- mellemlandinger,

Fra konklusionen på hvorfor-fortællingen “så vi rejste altså som sagt” videre over datoen og afrejsestedet “tredje januar da fløj vi fra København me-”, går Rita over i beskrivelsen af rejsen og kommer på denne måde ud af hvorfor-historien. Men bemærk altså også at det er her hun vælger at fortælle en længere historie – ikke i hvorfor-fortællingen.

Lad os se på hvad Else og Nik gør – eller især Else, da det først og fremmest er hende, der er fortælleren. Hun kommer ind i fortællingen gennem den sukkende indledning:

(12) Else & Nik, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (1)).

4 el: .hhh {ja: [hvor]for hhh} (({} udtales gennem suk))

I modsætning til Rita, der via interviewerens flerdelte spørgsmål havde mulighed for at forholde sig til noget andet end netop hvorfor-delen af spørgsmålet, er Else nødt til at forholde sig til spørgsmålet om hvorfor, da det er det eneste der spørges om her. Før Else begynder sit svar, kommer der en pause og sammen med den sukkende indledning er disse to ting med til at lægge en tidsmæssig afstand mellem spørgsmålet og svaret. Her er der måske en lighed til Ritas “I’ll never forget that”-respons, som jo også skaber en tidsmæssig afstand fra hvorfor-spørgsmålet til svaret. Måske signalerer Elses sukkende indledning en modvilje mod at være fortæller af denne historie og måske er der også her en lighed til Rita der gør opmærksom på, at der er en historie hun hellere vil fortælle, nemlig historien om rejsen. Lad os se hvordan Else kommer ud af historien:

(13) Else & Nik, SB 98. (Interviewer: in). (Fortælling (1)).

1. el: så [rejste] vi (0.9) så spurgte jeg min mor så=
 2. ni: [°ja°]
 3. el: =sagde jeg til min mor sagde jeg hvad vil du sige
 4. til hvis vi rejser til °°Amerika°° så sagde hun ja
 5. hun ville jo være ked af hvis vi rejste (0.3) men
 6. hvis det var ↑hende så ville h(h)un re(h)jse?
 7. [(he) (he)]
 8. in: [m (h) (hu)] (hu) ja
 9. (0.9)
 10. el: å så: (.) gi:k vi herov- tog vi herover, (0.5)
 11. å den ene af hans søstre der kom herover hun
 12. kom hjem før vi kom,

Her ser vi hvordan Else præsenterer en samtale, hvor moderen udtrykker den ambivalente holdning at hun på den ene side ville være ked af det hvis Else og Nik rejste, men på den anden side selv ville gøre det samme (l. 23-25). Ved at vise at moderen ville have gjort det samme, får Else understreget at det at emigrere var noget andre (i dette tilfælde moderen) kunne finde på – og forstå (for i moderens erkendelse af at hun selv ville gøre ligger der netop et signal om at hun forstår dem) – dvs. noget forholdsvis almindeligt. Samtidig får Else skabt en humoristisk pointe i moderens erkendelse af at hun selv ville gøre det hun ønsker de ikke skal gøre. Med sin afsluttende latter i linje 25-26 får Else inviteret til et muntert perspektiv på historien. Latteren gengældes af interviewerens og er således med til at tage tyngden ud af beretningen om afskeden med moderen.

Vi ser altså hvordan begge fortællere så at sige “arbejder sig ud af” hvorfor-historien ganske hurtigt. Det er ikke en historie, der spindes lange ender på eller som frembringer eksplicitte moralske evalueringer el. lign. Og her står hvorfor-fortællingerne i kontrast til andre fortællinger i data, bl.a. til dem jeg har kaldt “hardship”-fortællinger som handler om den første hårde tid i USA og som ofte er bygget op om en eksplicit moralsk evaluering. Men det betyder ikke at de ikke indirekte er udtryk for nogle (moralske) værdier. Der er et tema som går igennem en stor del af disse interview og det er familien og de værdier og normer der er knyttet til at tage sig ordentligt af sin familie. Og på en måde er det også gældende for de fortællinger jeg har præsenteret her. Vi har set hvordan begge de to fortællinger (1) og (2) fokuserede på slægtninge som begrundelse for emigrationen og hvordan Else endda gjorde det på to måder – både ved at tale om mandens søstre og ved at fortælle at hun spurgte sin mor inden de tog afsted.

Konklusion eller lidt om hvorfor hvorfor-fortællingerne ser ud som de gør

Afslutningsvis vil jeg, som forklaring på hvorfor-fortællingernes form, inddrage en forklaringsmulighed som rækker ud over den interaktionelle analyse. Sacks’ (1984) artikel “On doing ‘being ordinary’” handler om det sproglige arbejde vi gør for at fremstå som almindelige normale mennesker. Et eksempel: Hvis man vil fremstå som et helt almindeligt menneske så kommer man ikke hjem fra en tur i byen og fortæller at ‘pigens øjne var dybe som skovsøer eller funkede som krystaller’ – man siger ‘Det var hyggeligt og hun var nu ret sød’ – for ellers tror folk at man er lidt mærkelig. Og måske gør disse respon-

denter i hvorfor-fortællingerne samme type arbejde for at fremstå som normale. Hvis man nu spørger en ven 'Hvorfor har du købt en Citroën?', så svarer han måske 'Det var fordi sådan en har min bror og den er han glad for, så det lød som en god ide'. Og hvis man spørger 'Hvorfor tog du til USA?' så kan man jo sige 'Det var fordi det gjorde min bror og det var han glad for, så det lød som en god ide'. Min pointe er at 'slægtningebegrundelsen' er en meget dagligdags og almindelig begrundelse, hvor man ikke puster hverken beslutning eller sig selv op til noget særligt. Dels fremstår man som normal og dels er det måske sådan at hvis beslutningen er sådan en almindelig dagligdags en, så er den heller ikke nær så *accountable* – man står ikke på samme måde til regnskab for den, og det er måske også det man kan se at disse respondenter forsøger at undgå – f.eks. ved at vise at det er mandens bror eller søster eller i det hele taget en slægtning der er ansvarlig for beslutningen. Årsagen til at det er vigtigt for de interviewede at deres beslutning bliver mindre *accountable* er måske at netop denne beslutning på en måde er grundlaget for hele deres liv – eller i hvert fald det liv de lever nu, og måske er det ganske svært hvis man fremstiller sig selv som ansvarlig for grundlaget for hele sit liv eller hvis man bliver bedt om det på den måde som interviewereren gør ved at stille spørgsmålet så direkte – altså ved at bruge 'hvorfor' på den måde hun gør. Endnu ved jeg ikke om denne forklaringsmodel kan eftervises i data, det må det fremtidige arbejde vise.

Litteratur

- Heritage, J. 2002: Ad Hoc Inquiries: Two Preferences in the Design of Routine Questions in an Open Context, Maynard, D. et al. (eds.) (2002) *Standardization and Tacit Knowledge. Interaction and Practice in the Survey Interview*. New York: John Wiley and Sons.
- Sacks, H. 1984: On doing 'being ordinary', Atkinson, M. & Heritage, J. (1984) *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: CUP. 413-429.
- Steensig, J. 2001: *Bidrag til en interaktionel lingvistik*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.